

A MEGSZÁLLT ÉS MEGTÖRT MAGYARORSZÁG

A HAZAI TÖRTÉNELEMTUDOMÁNY SZEREPLŐINEK JÓ RÉSZE
IMMÁR MEGKEZDTE A MEGKÖVESEDETT TÉVHITEK ÉS
HAMIS TÉZISEK LEBONTÁSÁT

Sinkovics Ferenc

2014.10.03. 17:44

Talán korai még igazi áttörésről beszélni, de csak néz az ember, mi minden történik napjainkban a történelemtudomány terén.

Ujváry Gábor: A megszálló németek tíz-tizenháromezer embert tartóztattak le Magyarországon 1944-ben, másfél hónap alatt (Fotó: Hegedüs Róbert)

Új történelmi intézetek alakultak, nagyszerű konferenciák szerveződnek, ahol valóban új megvilágításba és új összefüggésrendszerbe helyeznek egyes történelmi eseményeket a kutatók. Adott esetben a legkényesebbeket is. Ebbe a sorba tartozik a Veritas Történetkutató Intézet minap rendezett konferenciája is amely a Megszállástól – megszállásig címet viselte. Érzékenyebb témát nem is választhattak volna a szervezők, tizennégy történész tartott róla előadást. Mi Ujváry Gáborral, a Veritas Horthy-kori kutatócsoportjának vezetőjével beszélgettünk.

– Kellene némi bátorság egy ilyen konferencia megrendezéséhez, főként ha azokat a támadásokat nézzük, amelyek a Veritast érték korábban, nem gondolja?

– A tanácskozás nagy összefoglalása volt azoknak az új kutatási eredményeknek, amelyek az ország német, majd szovjet megszállásával kapcsolatosan születtek. Az volt az igazán újszerű ebben a konferenciában, hogy eddig a két megszállási korszakot külön-külön kezelte a tudomány, sőt a szovjet megszállást évtizedeken át felszabadításnak hívták, vannak, akik ma

is így nevezik. Mi viszont most egy történeti egységbe fogtuk a két korszakot, nemcsak egymás mellé helyeztük, de egymás folytatásának is tekintettük, s együtt vizsgáltuk őket. Erre eddig nem volt példa.

- Azért a rendszerváltozás negyed százada alatt már meg kellett volna szabadulni ettől a „felszabadítás” című pártállami kliséől.
- Vannak, akiknek a szovjet benyomulás valóban felszabadítást jelentett. Különben maga a Vörös Hadsereg korabeli, Budapest bevételéért osztogatott kitüntetésén is az „okupacija”, vagyis az elfoglalás, és nem az „oszvabazgyényie”, azaz a felszabadítás szó szerepel. Akárcsak a Bécs vagy a Berlin elfoglalásáért adott érmeiken.

- Mikor kezdték használni a felszabadítás szót Magyarországgal kapcsolatosan?
- Már 1945 második felében, de dogmává a negyvenes évek végén merevedett, amikor itt is kiépült a vazallus és kommunista egypártrendszer.

- Aktuálpolitikai oka is van annak, hogy a német megszállásról manapság sokkal több szó esik. Ideértve azt a kérdéskört is, hogy miként viszonyult az akkori magyarság a megszállókhoz. Itt is bevett sémák alakultak ki a baloldali médiában, csakhogy a tanácskozáson rengeteg újdonság hangzott el 1944 márciusával kapcsolatosan, olyanok, amelyek cáfolják e sémákat.
- A német megszállás kapcsán valóban új kérdéseket tett fel a konferencia, s igyekezett megmutatni, merre is kellene haladniuk az idevágó kutatásoknak. A látszat ellenére sok mindent nem tudunk még erről a korszakról. Én például arról beszéltem, hogy a március 19-ét követő fél évben három elitváltás is történt egymás után Magyarországon. De azt ma sem tudjuk még, hogy ez összesen hány embert érintett.

- Ezek az elitek kiszolgálták a németeket, úgy is, mint a magyar közigazgatás újabb és újabb emberei. Honnan kerültek elő ezek a politikusok, hivatalnokok tulajdonképpen?
- A zöm a kormánypártok jobboldalán politizált a háború előtt. De nem volt szélsőjobboldali. Ám még 1944-ben is bízott a német győzelemben, a csodafegyverben, miközben az egész világ látta már, hogy Hitlernek vége.

- Hová tűnt a régi elit?
- A németek már csírájában elfojtották az ellenállást, amikor bevonultak, letartóztatták, vagy internálták a hazafias és ismertén németellenes politikusokat, közéleti személyiségeket. Április végére körülbelül tíz–tizenháromezer embert hurcoltak el. Betiltottak 129 újságot, az év nyarán pedig elrendelték a „zsidó” könyvek megsemmisítését, s ami a legfájóbb, hogy a civil szférát is megfojtották. Magyarországon pezsgő egyesületi élet zajlott, rengeteg társadalmi és kulturális szervezet működött. A Sztójay-féle bábkormány összesen ezerkilencszázat tiltott be közülük. Még csak kérdés sem lehetett, mi történik itt. Hiszen Veessenmayernek, Hitler teljhatalmú megbízottjának az állt a kinevezési okmányában, hogy az ő feladata mozgósítani Magyarországon minden erőforrását a németek és a háború érdekében.

- Vajon elháríthatták volna a magyarok a katonai megszállást?
- Számvéber Norbert hadtörténész előadásából egyértelműen kiderült, hogy nem. Elmondta, négy német támadó csoportosítás tört az országra, ebből csak az északnyugati önmagában akkora tűzerővel rendelkezett, mint a magyar haderő összessége. A megszállás terve már 1943 végén elkészült, a német fél alaposan felderített mindent. Nemcsak a magyar katonai egységek erejét és elhelyezkedését, de még a falvak nemzetiségi

összetételét is feltérképezte. A dokumentumok szerint harccal számolt.

– Reflektorfénybe került a magyarországi holokauszt is. Haraszti György történészprofesszor idegenrendészeti eljárásnak nevezte azt, amikor a magyar hatóságok Kamenyec-Podolszkba szállították Magyarországról a hontalan zsidókat...

– Igen, de beszélt arról is, hogy a haláltáborokba hurcolt zsidók többségét nem a mai Magyarországról vitték el, hanem az 1938-tól visszacsatolt területekről. Sokuk nem is beszélt a magyar nyelvet. A mai Magyarország területén élő zsidók döntő többsége asszimilált s magyar anyanyelvű városlakó volt. És meglepő volt az is, amit Botos János történész mondott az elkobzott, hátrahagyott zsidó vagyonokról. Kiderült, hogy nemcsak a magyarok és a németek részesedtek ebből, de az amerikaiaktól kezdve a franciákon át a szovjetekig szinte mindenki. A háború után száz törvény született a zsidó vagyonok sorsáról, de ezek egyike sem rendelkezett arról, hogy a tulajdonosoknak vissza kell adni elvett, elkobzott értékeiket.

– Szakály Sándor a kiugrásról beszélt, de nem úgy, ahogy a balliberális oldal számított erre. A Veritas főigazgatója ugyanis hosszú és tárgyilagos elemzésében ügyetlennek, szervezetlennek, előkészítetlennek nevezte Horthy kiugrási kísérletét, a kudarcért magát a kormányzót is felelőssé tette. Ez felért egy mítoszrombolással.

– Ha Horthy lemond 1944. március 19-én, akkor ma másként értékelné őt az utókor. De helyén maradt, mondván, így tenni tud még valamit. A konferencián is elhangzott, hogy egy levelében ő is szó szerint megszállásnak nevezte a német benyomulást. Horthy a 19. századi, úri becsületen alapuló viselkedéskódex szerint élt és politizált. Akkor, amikor a nácik politikai vonalvezetése már nagyon sokban hasonlított a ma uralkodó, teljesen érdekelt politikai felfogáshoz.

– Úgy tudtuk, a párizsi békeszerződés előkészítésében nem volt vita, a győztesek eldöntötték, hogy megint megleckéztetik a magyarokat. Romsics Ignác történészprofesszor viszont egészen mást mondott. Például azt, hogy az amerikaiak eredetileg az etnikai határoknál akarták meghúzni leendő határainkat.

– Igen, de fokozatosan engedtek ők is a szovjeteknek, s végül Moszkva akarata érvényesült. Sztálin az érdekszférák felosztásában is kemény álláspontot képviselt. Úgy tartotta, ez egy új típusú háború volt, melyben a győztesek kiterjesztik saját társadalmi-politikai rendszerüket az általuk elfoglalt területekre. Ez egyébként a bolsevik forradalomexport elvének továbbfejlesztése.

– Úgy tudtuk, a debreceni Ideiglenes Nemzetgyűlés fontos része volt a magyar polgári átalakulásnak. De ebben a kérdésben is történt egy kis mítoszrombolás a konferencián.

– Igen, Szerencsés Károly történész beszélt arról, hogy összesen 28 órát ülésezett ez a nemzetgyűlés, s a szovjetek eleve is csak két ülést engedélyeztek számára. Egyet 1944 decemberében, egyet pedig 1945 szeptemberében. Ugyebár a konferencián egyértelművé vált, hogy az új, polgári Magyarországot, a kommunista és szocialista Magyarországról már nem is beszélve, Moszkvában tervezték meg, s onnan is irányították. Ezt adatok, konkrét dokumentumok is bizonyítják.

– Volt egy előadás, Pető Andreáé, aki a katonák által elkövetett nemi erőszakok kérdésével foglalkozott. Sokan azt mondták, nem kellett volna meghívni a történészt asszonyt, mert hogy mentegette a Vörös Hadsereg erőszaktevőit, relativizálta a rémtetteiket...

– Ez egy remek előadás volt, melyben nem találtam nyomát mentegetésnek, de tény, hogy

kiterjesztette a nemi erőszak kérdését más hadseregekre s általában a háborús konfliktusokra is. Azt viszont nem mondta el, hogy milyen szerepet játszanak ezen a téren egyes nemzetek kulturális gyökerei. Kimutatható például, hogy a délszláv háborúban szerb katonák tömegesen erőszakoltak meg bosnyák és horvát nőket, de fordítva ez nem volt igaz. Kultúra kérdése az is, hogy az oroszok valamiért már az első világháborúban is rajongtak az órákért, s azokat zsákmányolták a legszívesebben, és ez a szokásuk 1944–45-re is megmaradt.

– Hogyan viszonyultak a valóságban a magyarokhoz a szovjetek?

– Mint a legyőzött ellenséghez. Persze nagyon taktikusak voltak. Kolontári Attila, majd Baráth Magdolna is beszélt arról, hogy 1945–46-ban Moszkva még igyekezett visszatartani Rákosiékat. A szovjet vezetés fokozatos átmenetet szeretett volna, Rákosiék viszont azonnal akarták a hatalmat, mindenestül. Néha viszont a magyar kommunisták tiltakoztak Moszkvánál a Vörös Hadsereg miatt. Mondván, a szovjet katonák által elkövetett erőszakoskodások lejáratják a Magyar Kommunista Pártot a nép szemében.

– Nem késett el egyébként ez a konferencia?

– De igen. Az lett volna a logikus, ha mindjárt a rendszerváltozástól fogva egy egységben vizsgálja a történettudomány a két megszállást.

– Meddig tartott Magyarország megszállása? 1991 júniusáig?

– Túlzás lenne, ha azt mondanám, hogy 1991-ig, az utolsó szovjet csapat kivonulásáig. Azt azért be kell látni, hogy az 1980-as években Magyarország sokkal liberálisabb állammak számított, mint a többi szocialista ország, s a szovjet hadsereg jelenléte sem okozott már akkora gondot, mint korábban, a hatvanas, de a hetvenes években is.

– Milyen hatásuk lehet az efféle tanácskozásoknak a közvéleményre?

– Remélem, meghatározó. Boross miniszterelnök úr mondta el a bevezetőjében, hogy itt két vagy három generáción át téveszméket, hamis vagy manipulált információkat sulykoltak a társadalom fejébe, és azok sajnos hosszan meg is ragadtak ott. Ez nemcsak a megszállások korszakára igaz, de például a török hódoltság kérdésére is. Olyan elméletek rögzültek kollektív tudatunkban, mely szerint a Dózsa-felkelés leverése vezetett a mohácsi tragédiához, mert akkor ez volt a tankönyvekben. Ezt a tézist már a hetvenes években megcáfolta jó néhány történész, de a cáfolatok nem jutottak el a szélesebb értelemben vett közvéleményhez, mint ahogy az iskolákba, a tankönyvekbe sem. Úgyhogy van mit korrigálni.